

УДК 94(438)“1918/1939”:349.412(477.83/.86-11)

DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/fhi.2024.25.4546>

ПРОБЛЕМА ВЛАСНОСТІ Й ОРЕНДИ НАФТОНОСНИХ ЗЕМЕЛЬ У МІЖВОЄННІЙ ПОЛЬЩІ

Роман МАСИК

Львівський національний університет імені Івана Франка
катедра історичного краєзнавства
вул. Університетська, 1, Львів, 79000, Україна
e-mail: roman.masyk@lnu.edu.ua
ORCID: 0000-0003-4969-7702

Розглянуто проблему правового врегулювання власності й оренди нафтоносних земель у міжвоєнній Польщі. Проаналізовано дискусії в промисловому середовищі й органах державної влади у цій справі. З'ясовано, що збереження власникам ґрунтів першості у праві володіти нафтою-сирцем гальмувало розвиток нафтової промисловості Галичини, бо змушувало промисловців дорого їм платити за оренду. Визначено можливості польської держави експлуатувати нафтоносні землі, що перебували у її власності. Проаналізовано структуру власності на нафтоносні землі в Галичині.

Ключові слова: нафтова промисловість, нафтове право, землеволодіння, Східна Галичина, міжвоєнна Польща.

Після Першої світової війни перед польською владою постало складне завдання – пристосувати право власності на поклади корисних копалин, в т. ч. і нафти до повоєнних змін. У міжвоєнній Польщі продовжувало діяти австрійське нафтове право. Цей бітум за австрійським нафтовим законом від 11 травня 1884 р. і галицьким крайовим законом від 22 березня 1908 р. підлягав “нормі акцесії” (приналежності). Власники землі могли самостійно видобувати нафту або передавати це право третім особам. Вони укладали угоди з підприємцями (зазвичай на 25 років). В цих домовленостях прописували плати власникам землі: “моргову” (одноразова плата готівкою, що рахувалася від моргу); “метрову” чи “сажневу” (щорічна винагорода від квадратного метру, давніше – від квадратного сажня); необтяжена коштами експлуатації частина від отриманої продукції, яку називали “наділами (відсотками) брутто”¹.

З часом право укладати нафтові договори з підприємцями почали в селян скуповувати підприємливі ділки. Внаслідок цього ще в австрійській Галичині виник спекулятивний ринок “наділами брутто”. Пізніше сформувалися три різновиди нафтових контрактів. У першому випадку власник самостійно

¹ Andrzej Chabrzyk, “Organizacja kopalnictwa naftowego”, w książce *Historia polskiego przemysłu naftowego*, t. 2, red. Ryszard Wolłowicz, (Brzozów, Kraków: Muzeum regionalne PTTK im. Adama Fastnachta w Brzozowie, 1995), 129; Henryk Salomon de Friedberg, “Reforma naftowego ustawodawstwa górniczego”, *Przemysł naftowy*, No.3, (1938): 58; Крайове нафтове товариство, м. Львів, ЦДІАУЛ, ф. 207, оп. 1, спр. 1073, арк. 36.

домовлявся з підприємцем про умови користування надрами його землі й за це отримував грошову компенсацію. В другому – він передавав право розпоряджатися “наділами брутто” посередникові. В такому випадку складно зрозуміти кому й за що сплачував підприємець, що володів нафтовою шахтою. В третьому – власник землі правом на “наділи брутто” сплачував свої борги. В другому й третьому випадку власник передавав посередникові право користуватися платами за користування надрами його землі. На початку польської незалежності переважно таким чином укладали нафтові контракти. За підрахунками Броніслава Войцеховського, підставою для яких були дані уряду, в 1923 р. підприємець сплачував як “наділи брутто” за видобуток сировини 22,8% від виробництва. З цього посередники отримували 17,1%, а власники землі – 5,7%. Селяни, що володіли невеликими земельними площами, майже повністю передали “наділи брутто” посередникам. Їх собі залишили здебільшого великі землевласники. Проблему загострювало й те, що часто селяни роздробили право користуватися “наділами брутто”, подекуди на кілька десятків частин. У результаті в нафтовому родовищі сформувалася соціальна група спекулянтів “наділами брутто”, які коштом селян отримували надприбутки й “жирували” в Бориславі, Дрогобичі чи Львові, торгуючи цим правом на чорній біржі².

Закордоном, крім Румунії, після Першої світової війни більше ніде не існувало таких високих плат власникам землі за користування нею для видобутку корисних копалин. Навіть, в Румунії “наділи брутто” рахували від прогресії виробництва. В інших країнах їх відсоток був істотно нижчий: США – кілька відсотків, провінції Ганновер – 8% від виробництва³. Поступово й в Румунії почали поривати з “нормою акцесії”. За її конституцією від 1923 р. корисні копалини стали державною власністю. 4 липня 1924 р. видали гірничий закон, який остаточно ввели в дію на підставі королівського декрету 27 березня 1929 р. Румунія відмовилася від “норми акцесії” й запровадила “регаль”⁴. В Польщі на такі кроки не наважилися.

В австрійський час галицькі підприємці й політики захищали “норму акцесії”, щоб повністю не допустити на нафтоносні землі іноземців, зберегти свою часткову незалежність від економічної політики австрійського уряду. В незалежній Польщі важливість цих аргументів зменшилася. “Норму акцесії” в тому вигляді, як вона діяла в часи монархії Габсбургів, захищали лише селяни й інші власники прав на “наділи брутто”⁵. Її існування було відображенням

² Bronisław Wojciechowski, “Czyją własnością są brutta naftowe?”, *Nafta*, No.2, (1923): 21–22.

³ J. Fabiański, *Akcesja czy regale w przyszłej ustawie naftowej?* (Lwów: “Drukarnia Lwowska”, 1926), 8–9.

⁴ Jerzy Strzetelski, “Rozważania związane z kodyfikacją prawa naftowego w Polsce”, *Nafta*, No.11–12, (1930): 306–310.

⁵ Henryk Salomon de Friedberg, “Reforma naftowego ustawodawstwa górniczego”, *Przemysł naftowy*, No.3, (1938): 58–59; S. S., “Nowy projekt polskiej ustawy naftowej”, *Przemysł naftowy*, No.17, (1933): 458; Bronisław Wojciechowski, “Czyją własnością są brutta naftowe?”, *Nafta*, No.2, (1923): 21.

структури галицького села, коли часто власник міг мати свої землі частинами в різних місцях площею по кілька квадратних кілометрів. Це призводило до того, що нафтові свердловини знаходилися дуже близько одна від одної. Проводити ж комасацію⁶ земель у нафтовому родовищі заборонялося, оскільки це б ще більше ускладнило стан справ. Все це не лише підірвало можливості нафтовидобутку в Галичині, але й заважало модернізувати комунальне господарство регіону. Тому не дивно, що у Бориславі не було добрих доріг, достатнього забезпечення водою не лише для мешканців, але й для промисловості⁷.

Враховуючи істотне зменшення видобутку сирої нафти після Першої світової війни й необхідність фінансувати пошук нових покладів цього бітуму, було необхідно змінювати право власності на нафтоносні землі – поривати з “нормою акцесії”. Провести реформу можна було двома шляхами. Перший передбачав впровадження “регалю” – виключного права держави на поклади нафти. Другий – введення норми “гірничої свободи (волі)”, коли будь хто міг займатися видобутком нафти, а держава лише контролювала й надавала на це дозволи. Зауважу, що в обговореннях нафтового права у міжвоєнній Польщі часто некоректно вживають поняття “регаль” й “гірнична свобода” (часто ототожнюють), що подекуди створює труднощі з їх зрозумінням.

Одразу ж після відродження польської державності уряд намагався порвати з “нормою акцесії”. Від 1919 р. проблему нафтового права почали ретельно вивчати в Міністерстві промисловості і торгівлі⁸. Тоді ж Польська кодифікаційна комісія створила спеціальну секцію гірничого права⁹. Водночас 5 червня 1919 р. ухвалили продовжити термін дії вже набутих прав на видобуток бітумів¹⁰.

Одразу після війни стався хаос на ринку нафтоносними землями, які перепродували надто часто. Це породило дроблення “нафтових полів” і створення нових шахт, незважаючи на технічні правила й доцільність. У вересні 1920 р. Вище гірниче управління у Кракові почало волати про необхідність врегулювати цю справу, вбачаючи головною причиною проблем в дії “норми акцесії”¹¹. Врешті, Міністерство промисловості і торгівлі рескриптом від 23 грудня 1920 р. передало право шукати і видобувати вугілля, залізну руду, калійних солей та озокериту лише державі. Від цього часу головно в господарському середовищі почали

⁶ Землевпорядкування, яке проводили в міжвоєнній Польщі, щоб ліквідувати розпорощення земельних ділянок, які належали одному власникові.

⁷ b. w., “Państwo a nafta”, *Nafta*, No.1, (1924): 2–3.

⁸ Zenon Majewski, “Uwagi na temat kodyfikacji ustawy naftowej”, *Przemysł naftowy*, No.12, (1927): 322; S. S., “Kodyfikacja polskiego prawa naftowego”, *Przemysł naftowy*, No.16, (1933): 437.

⁹ Henryk Salomon de Friedberg, “Reforma naftowego ustawodawstwa górniczego”, *Przemysł naftowy*, No.3, (1938): 57; Alfred Kielski, “Problemy polskiego prawa naftowego”, *Przemysł naftowy*, No.3, (1931): 57.

¹⁰ Нафтовий концерн “Premier” і “Naftowy przemysł Maiopolski”, ЦДІАУЛ, ф. 255, оп. 1, спр. 238, арк. 3–4.

¹¹ Станіславське окружне гірниче управління, ДАІФО, ф. 47, оп. 1, спр. 39, арк. 28–30 зв.

зауважувати, що такі норми необхідно поширити і на сиру ропу¹². Особливо важливою зміна “акцесії” на “регаль” чи “гірничу свободу” була важлива для нафтовидобутку. Підприємці вважали, що це єдиний шлях до порятунку нафтової промисловості Польщі¹³. Водночас дехто з нафтовиків пропонував виокремити в новому законі продуктивні, пошукові й не продуктивні “нафтові поля”, прописати умови оренди й правила користування кожним з них, запровадити інші зміни, які б полегшували нафтовидобуток¹⁴.

Одночасно уряд ініціював вилучення нафтоносних земель з під парцеляції. 1 березня 1921 р. Головне земельне управління (Główny Urząd Ziemiański) звернулося до Міністерства промисловості і торгівлі, щоб гірничі управління контролювали цю справу. Це мало б запобігти дробленню ґрунтів, під якими залягали корисні копалини¹⁵.

Справою кодифікації нафтового права зайнялася й Промислово-торгова палата (Izba Przemysłowo-Handlowa) у Львові. Ще в 1920 р. вона сформувала спеціальну комісію, яку очолив Александр Долінський¹⁶. А навесні 1921 р. Промислово-торгова палата у Львові організувала перші опитування нафтовиків в цій справі¹⁷. В той час справа реформи нафтового права вже назріла. Реформовані після війни нафтові компанії сплачували великі “наділи брутто”, навіть, іноземним громадянам, в т. ч. Австрії і Німеччини, які набули це право у місцевих селян до 1918 р.¹⁸

Від 1921 р. зміни гірничого нафтового права ініціювало й Крайове нафтове товариство (Krajowe Towarzystwo Naftowe)¹⁹, а 14 травня 1924 р. Державна нафтова рада (Państwowa Rada Naftowa) доручила йому готувати їх проекти. В структурі Крайового нафтового товариства сформували спеціальну

¹² J. Fabiański, *Akcesja czy regale w przyszłej ustawie naftowej?* (Lwów: “Drukarnia Lwowska”, 1926), 3; S. S., “Kodyfikacja polskiego prawa naftowego”, *Przemysł naftowy*, No.16, (1933): 437; St. Shaetzel, “O dyskusji w sprawach gospodarczych”, *Przemysł naftowy*, No.22, (1930): 497; Крайове нафтове товариство, м. Львів, ЦДІАУЛ, ф. 207, оп. 1, спр. 313, арк. 34.

¹³ Alfred Kielski, “Kodyfikacja polskiego prawa naftowego jako postulat jubileuszowy”, *Przemysł naftowy*. No.jubileuszowy wydany z okazji 50-lecia Krajowego Towarzystwa Naftowego, (1929): 325; Mikołaj Sokołowski, “W sprawie ustawy naftowej”, *Przemysł i handel*, No.26, (1922): 402–403.

¹⁴ Dr. Barchasz, “O nowelę naftową”, *Przegląd naftowy*, No.14, (1921): 271–273.

¹⁵ Станіславське окружне гірниче управління, ДАІФО, ф. 47, оп. 1, спр. 42, арк. 234; спр. 49, арк. 12–14, 28–29.

¹⁶ Alfred Kielski, “Problemy polskiego prawa naftowego”, *Przemysł naftowy*, No.3, (1931): 57.

¹⁷ Alfred Kielski, “Kodyfikacja polskiego prawa naftowego jako postulat jubileuszowy”, *Przemysł naftowy*. No.jubileuszowy wydany z okazji 50-lecia Krajowego Towarzystwa Naftowego, (1929): 325; “Wiadomości bieżące”, *Przegląd naftowy*, No.6, (1921): 121–123; Крайове нафтове товариство, м. Львів, ЦДІАУЛ, ф. 207, оп. 1, спр. 313, арк. 34.

¹⁸ Нафтовий концерн “Домброва”, товариство з обмеженою відповідальністю, м. Львів, ЦДІАУЛ, ф. 235, оп. 1, спр. 25, арк. 1–12.

¹⁹ Alfred Kielski, “Problemy polskiego prawa naftowego”, *Przemysł naftowy*, No.3, (1931): 58; S. S., “Kodyfikacja polskiego prawa naftowego”, *Przemysł naftowy*, No.16, (1933): 438.

кодифікаційну комісію²⁰. 30 травня воно зібрало представників організацій нафтової промисловості й, враховуючи особливості галузі, вирішили, що необхідно ухвалити окремий від загального гірничого права нафтовий закон. Тоді ж більшість членів Крайового нафтового товариства пропонували залишити “норму акцесії”, модифікувавши її до змінених економічних і політичних обставин. Тим самим тоді нафтовики пішли проти позиції уряду. Укладати свій проект нафтового закону кодифікаційна комісія Крайового нафтового товариства 13 червня 1924 р. доручила Юліушу Мокрому і Мар’янові Розенбергу. В основі їх проекту була “норма акцесії”. Водночас пропонували обов’язково реєструвати “нафтові поля”, на яких відбувався пошук сирої ропи; законодавчо врегулювати відстань між нафтовими шахтами, щоб уникнути їх розростання на невеликих за площею територіях, що було однією з причин занепаду нафтовидобутку в Галичині. В 1925 р. Крайове нафтове товариство розіслало проект Мокрого-Розенберга до кількох нафтових фірм й організацій. Автори отримали багато листів з зауваженнями й в листопаді 1925 р. почали готувати свій другий проект гірничого нафтового закону²¹. В 1927 р. його опублікували окремим виданням, до якого долучили пропозиції інших знавців нафтової справи²².

Тим часом й уряд активніше зацікавився питанням змін нафтового права. 28 лютого 1927 р. міністр промисловості і торгівлі Євгеніуш Кв’ятковський організував в цій справі дискусію нафтовиків. Уряд хотів пришвидшити кодифікацію нафтового права. В цей час завершувалося врегулювання стану справ в нафтовій промисловості: організовували новий картель НІЗ й створили товариство для підтримки пошуку сирої ропи “Піонер”²³. На думку урядових кіл й більшості нафтової промисловості нафтовій справі заважала розвиватися “норма акцесії”. Прихильники “норми регалію” аргументували це тим, що в польському гірничому

²⁰ Alfred Kielski, “Kodyfikacja polskiego prawa naftowego jako postulat jubileuszowy”, *Przemysł naftowy*. No.jubileuszowy wydany z okazji 50-lecia Krajowego Towarzystwa Naftowego, (1929): 325; “Kronika naftowa”, *Przemysł i handel*, No.21, (1924): 610; No.25. (1924): 758; Zenon Majewski, “Uwagi na temat kodyfikacji ustawy naftowej”, *Przemysł naftowy*, No.12, (1927): 322; S. S., “Kodyfikacja polskiego prawa naftowego”, *Przemysł naftowy*, No.16, (1933): 438; “Крайове нафтове товариство, м. Львів, ЦДІАУЛ, ф. 207, оп. 1, спр. 150, арк. 46–48; спр. 313, арк. 34.

²¹ Alfred Kielski, “Kodyfikacja polskiego prawa naftowego jako postulat jubileuszowy”, *Przemysł naftowy*. No.jubileuszowy wydany z okazji 50-lecia Krajowego Towarzystwa Naftowego, (1929): 325; “Kronika naftowa”, *Przemysł i handel*, No.28, (1924): S. 805–806; S. S., “Kodyfikacja polskiego prawa naftowego”, *Przemysł naftowy*. No.16, (1933): 439; Крайове нафтове товариство, м. Львів, ЦДІАУЛ, ф. 207, оп. 1, спр. 150, арк. 3–5; 117–123; спр. 313, арк. 34–35.

²² *Materiały do Ankiety w sprawie kodyfikacji polskiego prawa naftowego*. (Lwów: nakładem Krajowego towarzystwa naftowego, 1927); S. S., “Kodyfikacja polskiego prawa naftowego”, *Przemysł naftowy*. No.16, (1933): 439; Крайове нафтове товариство, м. Львів, ЦДІАУЛ, ф. 207, оп. 1, спр. 313, арк. 35.

²³ Henryk Salomon de Friedberg, “Polityka naftowa rządu w 1927 r.”, *Przemysł i handel*, No.2, (1928): S. 47–48; Alfred Kielski, “Kodyfikacja polskiego prawa naftowego jako postulat jubileuszowy”, *Przemysł naftowy*. No.jubileuszowy wydany z okazji 50-lecia Krajowego Towarzystwa Naftowego, (1929): 325; S. S., “Kodyfikacja polskiego prawa naftowego”, *Przemysł naftowy*. No.16, (1933): 439.

праві йому підлягали всі корисні копалини, крім нафти й озокериту²⁴. Вони передбачали, що скасування “норми акцесії” істотно спричиниться до зросту ініціативи у нафтовидобуванні²⁵. Натомість, власники нафтоносних земель і “наділів брутто” звично рішуче противилися скасуванню “норми акцесії”. Вони збурили частину нафтопромисловців (здебільшого з середовища власників малих нафтовидобувних фірм) й використали політичні впливи (головно на селянські партії), щоб гальмувати наміри Міністерства промисловості і торгівлі реформувати гірниче нафтове право²⁶.

В половині 1920-х рр. у результаті опитування нафтовиків виокремилося кілька проектів кодифікації нафтового права. Одні пропонували залишити дію “норми акцесії” й лише незначно її врегулювати (Ю. Мокри, М. Розенберг, С. Щепановський). Союз польських нафтових промисловців пропонував істотно обмежити “наділи брутто”: аж до 2% на користь приватного землевласника і до 8%, коли нафтоносними землями володіла держава; заборонити торгувати правом їх стягувати (це мало б усунути посередників). Більшість пропонувала “змішаний” варіант реформи, коли запроваджувалася “норма гірничої свободи”, однак залишилися б “наділи брутто” (переважно за вже укладеними нафтовими контрактами). Такої точки зору дотримувалися Владислав Шайнок, Юзеф Врублевський, Юзеф Фабіанський, Казимир Гонськоровський, Віт Сулімірський Співтовариство польських інженерів нафтової промисловості, Державне НПЗ в Дрогобичі. Великі нафтові фірми (“Фанто”, “Домброва” та ін.) виступали за повне скасування “норми акцесії”. Зигмунт Бельський взагалі вважав, що нема місця в нафтовій промисловості дрібному капіталу, а “регаль” усунить його з галузі й водночас захистить дрібних землевласників від спекулянтів їхніми нафтоносними землями²⁷.

²⁴ Zenon Majewski, “Czy, kiedy i jakiej potrzeba zmiany ustawy naftowej?”, *Przemysł naftowy*, No. 21, (1928): 596–601; Idem, “Uwagi na temat kodyfikacji ustawy naftowej”, *Przemysł naftowy*, No. 12, (1927): 323.

²⁵ Zenon Majewski, “Uwagi na temat kodyfikacji ustawy naftowej”, *Przemysł naftowy*, No. 12, (1927): 324.

²⁶ Bronisław Wojciechowski, “Czyją własnością są bruta naftowe?”, *Nafta*, No. 2, (1923): 20; Крайове нафтове товариство, м. Львів, ЦДІАУЛ, ф. 207, оп. 1, спр. 321, арк. 29.

²⁷ Zygmunt Bielski, “W sprawie kodyfikacji ustawodawstwa naftowego”, *Przemysł naftowy*, No. 6, (1930): 125–128; “Drobne wiadomości”, *Przemysł naftowy*, No. 1, (1926): 24; J. Fabiański, *Akcesja czy regale w przyszłej ustawie naftowej?* (Lwów: Nakładem Krajowego Towarzystwa Naftowego. “Drukarnia Lwowska”, 1926); Alfred Kielski, “Problemy polskiego prawa naftowego”, *Przemysł naftowy*, No. 3, (1931): 58; Zenon Majewski, “Uwagi na temat kodyfikacji ustawy naftowej”, *Przemysł naftowy*, No. 12, (1927): 323; Władysław Szaynok, “Zmiana polskiej ustawy naftowej”, *Nafta*, No. 5, (1925): 66; “Wiadomości bieżące”, *Przemysł naftowy*, No. 4, (1931): 102; Галицьке-Карпатське нафтове акціонерне товариство, м. Львів, ЦДІАУЛ, ф. 242, оп. 1, спр. 2, арк. 9–74; 76–103; 110–156 зв., 174–182, 184–194 зв.; Крайове нафтове товариство, м. Львів, ЦДІАУЛ, ф. 207, оп. 1, спр. 191, арк. 1–171; Спілка польських нафтопромисловців, кооператив з обмеженою відповідальністю, м. Львів, ЦДІАУЛ, ф. 219, оп. 1, спр. 112, арк. 13; спр. 274, арк. 44–45, 181.

В жовтні 1927 р. мали вийти зміни до нафтового закону у вигляді розпорядження президента Польщі під назвою “Проект закону про узгодження пошуку й видобутку бітумних мінералів” (ця назва була прийнята й для наступних проектів). Проте, через неузгодженість в промислових колах зміни не впровадили²⁸.

В листопаді 1927 р. Рада Міністрів погодила новий проект гірничого нафтового закону. Пропонували, щоб власником корисних копалин ставала держава, яка б це право за посередництва гірничої влади передавала нафтовидобувним підприємствам. Для територій, на які розповсюджувалася дія укладених раніше нафтових договорів передбачали тимчасово залишити за власником землі до 5% “наділів бруто”, але не довше ніж на 25 років від публікації закону²⁹.

Проект обговорила нафтова промисловість. 15 листопада 1927 р. Виділ Крайового нафтового товариства не погодився, щоб повністю скасували “норму акцесії”. Він вважав, що не можна порушувати вже набутих прав й залишити розмір “наділів бруто” таким, як його прописали в угоді з нафтовидобувним підприємством. В нових угодах Крайове нафтове товариство пропонувало забрати від власника землі право визначати величину цих плат, але в новому законі прописати його не меншим 0,5% від виробництва. Водночас вважало, що потрібно встановити норми, які б регулювали пошукові роботи на нафтоносних землях: розміри території, час на пошукові роботи. Це було важливо, зважаючи на пільги для такого нафтовидобутку³⁰.

Збереження “норми акцесії” 28 листопада 1927 р. підтримала й Промислово-торгова палата у Львові, пропонуючи встановити максимальні 10% “наділи бруто” для нових нафтових контрактів й зберегти набуті права у вже чинних домовленостях. Також власник землі мав стягувати плати за використання поверхні (“метрове”), руйнування дерев й іншої рослинності. Всі інші плати, наприклад одноразові при укладенні контракту, його продовження і т. п., Промислово-торгова палата у Львові вважала неприпустимими³¹.

²⁸ Andrzej Chabrzyk, “Organizacja kopalnictwa naftowego”, w książce *Historia polskiego przemysłu naftowego*, t. 2, red. Ryszard Wolwicz, (Brzozów, Kraków: Muzeum regionalne PTTK im. Adama Fastnachta w Brzozowie, 1995), 130.

²⁹ Andrzej Chabrzyk, “Organizacja kopalnictwa naftowego”, w książce *Historia polskiego przemysłu naftowego*, t. 2, red. Ryszard Wolwicz, (Brzozów, Kraków: Muzeum regionalne PTTK im. Adama Fastnachta w Brzozowie, 1995), 130–131; Henryk Salomon de Friedberg, “Polityka naftowa rządu w 1927 r.”, *Przemysł i handel*, No. 2, (1928): S. 48; Alfred Kielski, “Problemy polskiego prawa naftowego”, *Przemysł naftowy*, No. 3, (1931): 58; “Przemysł naftowy”, *Przemysł i handel*, No. 49, (1927): S. 1702–1703.

³⁰ Andrzej Chabrzyk, “Organizacja kopalnictwa naftowego”, w książce *Historia polskiego przemysłu naftowego*, t. 2, red. Ryszard Wolwicz, (Brzozów, Kraków: Muzeum regionalne PTTK im. Adama Fastnachta w Brzozowie, 1995), 130; S. S., “Kodyfikacja polskiego prawa naftowego”, *Przemysł naftowy*, No. 16, (1933): 439; “Z prac nad ustawodawstwem naftowym”, *Przemysł naftowy*, No. 22, (1927): 625; Крайове нафтове товариство, м. Львів, ЦДІАУЛ, ф. 207, оп. 1, спр. 252, арк. 2–4; спр. 495, арк. 7.

³¹ “Opinia Izby Przemysłowo-Handlowej we Lwowie o nowym projekcie ustawy naftowej”, *Przemysł naftowy*, No. 18, (1933): 483; S. S., “Kodyfikacja polskiego prawa naftowego”, *Przemysł naftowy*, No. 16, (1933): 439; “Z prac nad ustawodawstwem naftowym”, *Przemysł naftowy*, No. 23, (1927): 664.

Проект викликав великий спротив оборонців “акцесії”, зокрема Союзу власників теренів Прикарпаття (Związek Właścicieli Terenów Podkarpacia), спекулянтів і грюндерів³². В той час вони володіли, наприклад, в бориславському родовищі до 40% “наділів бруutto”³³. Натомість, великі нафтові фірми знову виступили за повне скасування “норми акцесії”, вважаючи її такою, що поглиблювала кризу у нафтовидобутку³⁴.

Уряд стояв на своєму. Тож 3 грудня 1927 р. міністр промисловості і торгівлі на зустрічі з нафтовиками повідомив, що реформа всіх не зможе задовольнити, але вона необхідна для розвитку нафтової промисловості. Міністерство почало розробляти новий проект, враховуючи пропозиції промисловців, але від ідеї скасувати “норму акцесії” не відмовилося³⁵. У грудні 1927 р. в Крайовому нафтовому товаристві виокремили кодифікаційну комісію, яка мала низку обговорень з міністром промисловості і торгівлі, директором Гірничо-металургійного департаменту, начальником Нафтового виділу³⁶. Перемовини з урядом тривали до березня 1928 р. й здавалося, що нафтовий закон вийде у формі розпорядження президента Польщі. Принаймні мали з’явитися перехідні положення, щоб запобігти зайняттю нафтоносних земель на підставі фіктивних приватно-правових контрактів, які б опиралися на давню “норму акцесії”. Домовилися, що поклади нафти будуть у власності держави, яка укладатиме на 25 років нафтові договори на експлуатацію нафтового родовища. При цьому буріння на землях, які підприємець орендував, він мав розпочати протягом п’яти років, інакше держава могла розірвати нафтовий договір. Для власників землі передбачили 5% “наділи бруutto”. Восени 1928 р. проект запланували запропонувати Сейму. Технічно-кодифікаційні перешкоди спізнили справу, а тим часом зібрався новий парламент, в працях якого не знайшлося місця на обговорення нових спеціальних законів³⁷.

Перехід до “норми гірничої свободи”, попри його підтримку більшістю нафтовиків (зі збереженням вже раніше набутих прав) й уряду, в другій половині 1920-х рр. не вдалося реалізувати через сильне лобі власників “наділів бруutto”. Додаткові проблеми створювало Міністерство справедливості, оскільки власники

³² Andrzej Chabrzyk, “Organizacja kopalnictwa naftowego”, w książce *Historia polskiego przemysłu naftowego*, t. 2, red. Ryszard Wolwicz, (Brzozów, Kraków: Muzeum regionalne PTTK im. Adama Fastnachta w Brzozowie, 1995), 130.

³³ “Ogólne wytyczne polityki naftowej. Dalszy ciąg przemówienia inż. S. Szczepanowskiego na ankiecie naftowej 28 lutego 1927 r.”, *Nafta*, No.4, (1927): 51.

³⁴ Крайове нафтове товариство, м. Львів, ЦДІАУЛ, ф. 207, оп. 1, спр. 252, арк. 13–15.

³⁵ “Kronika bieżąca”, *Przemysł naftowy*, No. 8, (1928): 212; “Przemysł naftowy”, *Przemysł i handel*, No.51, (1927): 1800.

³⁶ Alfred Kielski, “Kodyfikacja polskiego prawa naftowego jako postulat jubileuszowy”, *Przemysł naftowy*. No. jubileuszowy wydany z okazji 50-lecia Krajowego Towarzystwa Naftowego, (1929): 325; “Przemysł naftowy”, *Przemysł i handel*, No. 10, (1927): 299.

³⁷ Alfred Kielski, “Problemy polskiego prawa naftowego”, *Przemysł naftowy*, No.3, (1931): 58; “Wiadomości bieżące”, *Nafta*, No.3, (1928): 53.

землі противилися обмеженням їхніх прав, які виникали з раніше укладених нафтових контрактів³⁸.

Натомість, Міністерство промисловості і торгівлі наполегливо хотіло реалізувати реформу гірничого нафтового права. Уряд доручив Вищому гірничому управлінню в Кракові опрацювати новий проект його змін. На початку осені черговий проект гірничого нафтового закону розіслали для обговорення до нафтових організацій. Він ґрунтувався на “гірничій свободі”. Шукати нафту-сирець міг кожен, потім гірничі влада надавали дозвіл передусім першовідкривачеві покладів цього бітуму розробляти родовище. Таким чином додатково запроваджували в нафтове гірничі право “норму концесії”. В проекті також передбачили зменшення розмірів “наділів бруто” до максимальних 5%, водночас на 25 років залишили дію норм вже укладених нафтових контрактів. Також запланували створити примусову організації нафтової промисловості³⁹. Цей проект спочатку назагал підтримали в Крайовому нафтовому товаристві⁴⁰ й під час Третього нафтового з’їзду (вересень – жовтень 1929 р.)⁴¹. Більшості нафтовиків імпонували норми, спрямовані на підтримку нафтовидобутку⁴², а великі нафтові фірми задовольнялися наполегливістю уряду в намірі порвати з “нормою акцесії”⁴³.

В 1930 р. очільник Виділу нафти Міністерства промисловості і торгівлі Генрик Саломон де Фрайдберг на підставі пропозиції краківського Вищого гірничого управління опрацював новий проект. Він передбачав впровадження норми гірничої свободи, але набуті внаслідок нафтових контрактів права землевласників залишили в дії на термін, визначений в цих договорах. 8–10 жовтня 1930 р. проект обговорили з нафтовиками⁴⁴. Частина нафтової промисловості його розкритикувала. Захисники “норми акцесії” побоювалися напливу іноземного капіталу. Союз польських нафтових промисловців турбували високі плати за “наділи бруто”, але вони вважали, що можливість більшого проникнення в галузь

³⁸ Крайове нафтове товариство, м. Львів, ЦДІАУЛ, ф. 207, оп. 1, спр. 269, арк. 34.

³⁹ Там само, спр. 403, арк. 33–34.

⁴⁰ “Aktualne sprawy przemysłu naftowego. Posiedzenie Wydziału Krajowego Towarzystwa Naftowego”, *Przemysł naftowy*, No.18, (1930): 414; S. S., “Kodyfikacja polskiego prawa naftowego”, *Przemysł naftowy*, No. 16, (1933): 439.

⁴¹ “III. Doroczny Zjazd Naftowy w Drohobycz”, *Przemysł naftowy*, No.20, (1929): 622; Alfred Kielski, “Kodyfikacja polskiego prawa naftowego jako postulat jubileuszowy”, *Przemysł naftowy*. No. jubileuszowy wydany z okazji 50-lecia Krajowego Towarzystwa Naftowego, (1929): 326; Крайове нафтове товариство, м. Львів, ЦДІАУЛ, ф. 207, оп. 1, спр. 359, арк. 20.

⁴² Alfred Kielski, “Problemy polskiego prawa naftowego”, *Przemysł naftowy*, No.3, (1931): 58.

⁴³ Крайове нафтове товариство, м. Львів, ЦДІАУЛ, ф. 207, оп. 1, спр. 394, арк. 2–24.

⁴⁴ “Ankieta w sprawie nowej ustawy naftowej”, No. 8–9, (1930): 240; Alfred Kielski, “Problemy polskiego prawa naftowego”, *Przemysł naftowy*, No. 3, (1931): 58–62; S. S., “Kodyfikacja polskiego prawa naftowego”, *Przemysł naftowy*, No. 16, (1933): 439; St. Shaetzel, “O dyskusji w sprawach gospodarczych”, *Przemysł naftowy*, No. 22, (1930): 496; “Wiadomości bieżące”, *Przemysł naftowy*, No. 20, (1930): 457, “Przemysł naftowy”, *Polska gospodarcza*, No.46, (1930): 2016.

іноземців могла взагалі призвести до банкрутства їхніх фірм⁴⁵. Захисники “норми акцесії” почали дошукуватися нових аргументів для уряду, щоб її не скасували. М. Розенберг акцентував, що зберегти цю норму в інтересах влади. Нафту-сирець, яка припадала на “наділи брутто”, переробляв державний НПЗ в Дрогобичі, з неї сплачували спеціальний податок від рент (20% від цілого виробництва сирової нафти брутто)⁴⁶.

Були й інші застереження щодо цього проекту. Наприклад, Альфред Кельський вважав, що пропозиції уряду не вирішували запитів нафтовидобутку й фактично гальмували його розвиток. За проектом продовжувалася дія нафтових контрактів, що вже спричинило зупинку бурильного руху на величезних нафтоносних землях. За пропозиціями А. Кельського вартувало продовжити дію нафтових контрактів лише там, де безперервно видобували сировину⁴⁷.

Натомість, більшість нафтової промисловості підтримала намір уряду порвати з “нормою акцесії”. Крайове нафтове товариство почало звинувачувати Союз польських нафтових промисловців у свідомому гальмуванні реформи⁴⁸. Мар’ян Шидловський вкотре підкреслював, що існування “норми акцесії” зупиняло розвиток нафтовидобутку⁴⁹. Щоб її скасували висловилися в підсумковій резолюції Четвертого нафтового з’їзду, який відбувся наприкінці 1930 р. у Львові. Проте, польське нафтовидобування на цьому зібранні продовжувало виступати проти реформи⁵⁰.

Уряд не пішов на відкрите протистояння з захисниками “норми акцесії”. Наприкінці 1930 р. в Польщі частково нормували гірниче право, оголосивши розпорядження президента від 29 листопада 1930 р., яке мало запрацювати від 1 січня 1932 р. Таким чином уніфікували норми гірництва по цілій державі. Ухвалюючи гірниче право польська влада здебільшого брала за приклад норми, які діяли колись на тих землях, що входили до Пруссії. Вони передбачали право “гірничої свободи (волі)”, за яким кожен підприємець, що відповідав відповідним критеріям, міг за дозволом спеціальних державних органів видобувати корисні

⁴⁵ Andrzej Chabrzyk, “Organizacja kopalnictwa naftowego”, w książce *Historia polskiego przemysłu naftowego*, t. 2, red. Ryszard Wolwicz, (Brzozów, Kraków: Muzeum regionalne PTTK im. Adama Fastnachta w Brzozowie, 1995), 131; W. Dunka de Sajo, “Nowe prawo naftowe”, *Nafta*, No. 10, (1930): 283–286; “Memorjał do P. Ministra Przemysłu i Handlu w sprawie zmiany ustawodawstwa naftowego”, *Nafta*, No. 10, (1930): 280–283; “Refleksje”, *Nafta*, No. 8–9, (1930): 219–220; Marjan Rosenberg, “Kodyfikacja prawa naftowego a obcy kapitał”, *Nafta*, No. 1, (1930): 16–18; Jerzy Strzetelski, “Kraje wydobywające ropę, a Polska”, *Nafta*, No. 10, (1930): 277–278; “Z dyskusji nad kodyfikacją prawa naftowego”, *Nafta*, No. 2, (1930): 47–49; Крайове нафтове товариство, м. Львів, ЦДІАУЛ, ф. 207, оп. 1, спр. 481, арк. 7; спр. 497, арк. 9–10; спр. 746, арк. 5–6.

⁴⁶ Marjan Rosenberg, “Kodyfikacja prawa naftowego a obcy kapitał”, *Nafta*, No. 1, (1930): 18–19.

⁴⁷ “Z tematów zjazdowych”, *Przemysł naftowy*, No. 24, (1930): 596–597.

⁴⁸ “W owalu dyskusji na temat kodyfikacji prawa naftowego”, *Nafta*, No. 11–12, (1930): 297–305.

⁴⁹ Marjan Szydłowski, “Pogląd na sytuację w przemyśle naftowym”, *Nafta*, No. 2, (1930): 74.

⁵⁰ “IV. Zjazd Naftowy we Lwowie”, *Nafta*, No. 11–12, (1930): 345; “Obrady IV. Zjazdu naftowego we Lwowie”, *Przemysł naftowy*, No. 25, (1930): 621; “Reforma prawa naftowego na IV. Zjeździe Naftowym we Lwowie”, *Nafta*, No. 11–12, (1930): 341–342.

копалини. Таку норму розпорядженням президента розповсюдили на метали, сірку, вугілля (за винятком колишньої прусської частини Польщі). Держава забезпечила собі першість (“регаль”) у видобутку кам’яної солі, магнію і бору, а також в колишній Пруссії – кам’яного вугілля й антрациту. На всі інші корисні копалини розповсюджувалася “норма акцесії”. Щодо власності на поклади нафти передбачили в майбутньому видати спеціальні норми, а до тих пір ними володіли землевласники⁵¹.

З поглибленням економічної кризи уряд втратив можливості інвестувати в нафтовидобування. Через це більшість нафтової промисловості почала вважати необхідністю впорядкувати, але зберегти право власників нафтоносних земель на “наділи брутто”. Нафтовики побоювалися зміни “норми акцесії” на “регаль” чи “гірничу свободу”. Вони вважали, що влада, аби роздобути додаткові фінанси, могла продати більшість не досліджених нафтоносних земель іноземцям. Таким чином іноземні капітали повністю б захопили й нафтовидобуток, нечисленні малі польські фірми остаточно збанкрутували б, а польські громадяни з таких операцій нічого би не отримали, крім тимчасового поповнення державного бюджету. На думку майже всіх нафтовиків, реформа права не мала торкатися вже набутих прав⁵².

Наприкінці 1931 р. Г. С. де Фрайдберг підготував черговий проект нафтового закону. В ньому з деякими модифікаціями дотримано норми “гірничої свободи”. Проект передбачав її запровадження, зберігаючи домовленості, записані у вже чинних нафтових контрактах. У пошуку нафти планували запровадити “виключні пошукові поля”. Це пояснювали складним і дорогим пошуковим нафтовидобутком. Передбачили страхувати такі роботи, щоб пошукувач сировини нафти був захищений від втрат. Також проект ретельно визначив обов’язок виконувати деякий мінімум робіт на нафтоносних землях. Це, на думку, його авторів, мало активізувати роботу нафтовидобувних фірм. У проекті право отримати ту чи іншу нафтоносну ділянку не залежало від фінансових можливостей особи, яка на неї претендувала (цього особливо домагалися польські нафтові промисловці). Водночас передбачили унеможливлення робіт, які руйнували нафтове родовище. В проекті планували створити примусові “окружні нафтові союзи”, які мали підтримувати розвиток нафтовидобутку й співпрацювати з гірничою владою⁵³.

Проте, продовження дискусій гальмувало зміни гірничого нафтового права. Водночас тоді організовувалася нафтова промисловість й справи змін

⁵¹ Stanisław Schätzel, “Nowe prawo górnicze”, *Przemysł naftowy*, No.1, (1931): 6–8; “Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 29 listopada 1930 r. – Prawo górnicze”, *Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej*, No. 85, poz. 654, (1930): 1155–1194.

⁵² Henryk Salomon de Friedberg, “Reforma naftowego ustawodawstwa górniczego”, *Przemysł naftowy*, No. 3, (1938): 57; Alfred Kielski, “Problemy polskiego prawa naftowego”, *Przemysł naftowy*, No. 3, (1931): 57.

⁵³ “Przemysł naftowy”, *Polska Gospodarcza*. No. 4, (1932): 110; “Wiadomości bieżące”, *Przemysł naftowy*, No. 4, (1932): 107–108.

законодавства були для неї другорядними. Все активніше нафтовики висловлювалися за відтермінування реформи гірничого нафтового права. Коли 18 березня 1932 р. ухвалили закон про врегулювання відносин в нафтовій промисловості, то жодним чином не вирішили справи власності на нафтоносні землі⁵⁴.

В серпні 1933 р. уряд підготував новий проект гірничого нафтового закону. Він повністю ґрунтувався на “нормі гірничої свободи” в поєднанні з системою концесій⁵⁵. Проект підготували на підставі польського гірничого права від 29 листопада 1930 р. Водночас в окремих його нормах відійшли від розпорядження президента Польщі. Обмежили площу “пошукових полів” за покладами нафти до 250 га. Якщо “нафтове поле” планували створити на відстані принаймні 20 км від чинних шахт, то могли дозволити його розмістити на 500 га. Дозволи на експлуатацію родовища мала надавати гірнича влада. Після розподілу таких дозволів з інших нафтоносних територій формувався “державний резерв”. Їх за окремими договорами міністр промисловості і торгівлі міг передавати третім особам. Таким чином створювалися концесії, які обмежували “норми гірничої свободи”. В нафтовому проекті прописали умови отримання права експлуатувати нафтове родовища; розміри й розміщення територій, на яких проводили видобуток бітуму; відповідно до гірничого права запроваджувався геологічний нагляд за нафтовидобувними підприємствами; врегульовували обов’язок землевласників за окрему плату відступати власникові “гірничого поля” ґрунти для прокладення труб й електричних проводів, необхідних видобувному підприємству. Замість “наділів бруто” пропонували запровадити обов’язок власника “гірничого поля” сплачувати готівкою власникові землі за її використання 5% від видобутої нафти і природнього газу, 1% – від воску й асфальту, 0,5% від інших бітумів. Водночас на 25 років залишили в дії норми, які виникли внаслідок укладення до виходу закону нафтових договорів. Таким чином частково зберігалася “норма акцесії”. Крім того, в проекті зобов’язували власників “гірничого поля” забезпечувати безперервну роботу. Передбачали примусову організацію нафтових промисловців. Проектували створити окружні союзи з центром в кожному гірничому окрузі й загальний нафтовий союз. Ці інституції мали сприяти розвитку нафтової промисловості, захищати спільні інтереси нафтовиків, співпрацювати з органами державної влади як порадики,

⁵⁴ S. S., “Niejasna sytuacja”, *Przemysł naftowy*, No.5, (1933): 122; Stanisław Schaetzel, “Obecna sytuacja przemysłu naftowego”, *Przemysł naftowy*, No.7, (1933): 190; “Ustawa z dnia 18 marca 1932 r. w sprawie regulowania stosunków w przemyśle naftowym”, *Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej*, No. 30, poz. 306, (1932): 509–510.

⁵⁵ Andrzej Chabrzyk, “Organizacja kopalnictwa naftowego”, w książce *Historia polskiego przemysłu naftowego*, t. 2, red. Ryszard Wolłowicz, (Brzozów, Kraków: Muzeum regionalne PTTK im. Adama Fastnachta w Brzozowie, 1995), 131; S. S., “Kodyfikacja polskiego prawa naftowego”, *Przemysł naftowy*, No. 16, (1933): 437, 441; S. S., “Nowy projekt polskiej ustawy naftowej”, *Przemysł naftowy*, No. 17, (1933): 457; “Wiadomości bieżące”, *Nafta*, No. 8–9; (1933): 164–165.

провадити дослідницьку, технічну й господарську роботу; створювати й утримувати такі інституції як геологічні станції та ін., будувати дороги, проводити воду до нафтових родовищ тощо. Союзи мали фінансуватися нафтовиками. Ідея створити такі примусові об'єднання викликала спротив промисловців, бо таким чином обмежувалася свобода об'єднань і збільшувалося втручання влади в нафтову галузь⁵⁶. Проект 1933 р. не отримав належної підтримки в науковому й господарському середовищі. Його захищала хіба що Львівська політехніка. Її вчені зауважували, що лише запровадження "норми гірничої свободи" могло поживити нафтовидобуток й зруйнує можливості посередників заробляти на "наділах брутто"⁵⁷. Проте, цей проект розкритикувала більшість промисловців. Вони вважали, що підхід, прописаний в ньому, не розв'яже проблеми реформи нафтового права й зазначали, що в час економічної кризи проводити такі ґрунтовні зміни недоречно. Проект, на їхню думку, лише формально запроваджував "норму гірничої свободи". Фактично вона б не працювала, бо на 25 років залишали дію "норми акцесії", що породило б хаос на ринку нафтоносними землями. Проект лише породив нові дискусії в нафтовій промисловості, в яких зменшилася ймовірність нарешті вирішити справу з правом власності на поклади сирової нафти⁵⁸. Зважаючи на критику підприємців, які вважали, що змінювати норми гірничого нафтового права не на часі, уряд погодився зачекати з їх запровадженням⁵⁹.

В половині 1930-х рр. усталилася організація нафтової промисловості, помалу долали економічну кризу. Стало зрозуміло, що необхідно повернутися до ідеї зміни "норми акцесії" на "гірничу свободу", оскільки давнє право погіршувало стан справ у нафтовидобуванні. Хоч в роки кризи дещо послабили для підприємців умови нафтових договорів, але як "наділи брутто" вони сплачували, за підрахунками Г. С. де Фрайдеберга, приблизно 14% від виробництва (власнику

⁵⁶ S. S., "Nowy projekt polskiej ustawy naftowej", *Przemysł naftowy*, No. 17, (1933): 459–464.

⁵⁷ Крайове нафтове товариство, м. Львів, ЦДІАУЛ, ф. 207, оп. 1, спр. 253, арк. 60–78; Концерн французьких нафтових промислових товариств "Малопольща", м. Львів, ЦДІАУЛ, ф. 225, оп. 4, спр. 92, арк. 1–19.

⁵⁸ Karol Bohdanowicz, "Projekt nowej ustawy górniczo-naftowej w stosunku do geologicznych i technicznych właściwości złóż ropnych", *Przemysł naftowy*, No. 3, (1935): 62–73; "Opinia Izby Przemysłowo-Handlowej we Lwowie o nowym projekcie ustawy naftowej", *Przemysł naftowy*, No. 18, (1933): 484–488; "Postulaty przemysłu naftowego", *Przemysł naftowy*, No. 21, (1935): 629; T.–z., "Dokoła ustawy naftowej", *Przemysł naftowy*, No. 18, (1933): 492–493; "Opinia Izby Przemysłowo-Handlowej we Lwowie o nowym projekcie ustawy naftowej. Referat Wicedyrektora Izby Dra F. Wachtla", *Nafta*, No. 10, (1933): 179–186; "Stanowisko grupy czysto kopalnianej w sprawie projektu nowej Naftowej Ustawy Górniczej", *Nafta*, No. 8–9, (1933): 150–153; Józef Szlemiński, "W przededniu zmiany ustawodawstwa naftowego", *Nafta*, No. 10, (1933): 173–179; "Wiadomości bieżące", *Przemysł naftowy*, No. 17, (1933): 478–479; No. 20, (1933): 554; Крайове нафтове товариство, м. Львів, ЦДІАУЛ, ф. 207, оп. 1, спр. 241, арк. 3–10; спр. 739, арк. 3–6.

⁵⁹ Henryk Salomon de Friedberg, "Reforma naftowego ustawodawstwa górniczego", *Przemysł naftowy*, No. 3, (1938): 57.

землі діставалося 5–7%)⁶⁰. В половині 1930-х рр. уряд порахував приблизно 40 тис. власників “наділів брутто”. З них в Польщі мешкало всього 60% (24 тис. осіб), а решту – в інших країнах центральної і західної Європи (Австрії, Бельгії, Італії, Німеччині, Угорщині Франції та Чехословаччині)⁶¹.

Наступні проекти реформи гірничого нафтового права також зіткнулися зі спротивом окремих промислових груп. Збільшився вплив іноземного нафтового капіталу на уряд. Саме тому в проектах змін другої половини 1930-х рр. він загострив вимоги до фінансових й технічних можливостей для нафтовидобувних підприємств, які хотіли отримати право розробляти родовище. Водночас знову ж формально запроваджувалася “норма гірничої свободи” (розповсюджувалася на ще нерозвідані терени) й залишалася “норма акцесії”. “Наділи брутто” після кризи, за підрахунками Крайового нафтового товариства, зросли до 16%. У проектах пропонували їх обмежити до 5% від виробництва⁶².

Уряд розумів, що зволікати з реформою вже було не можна. Виробництво сирої нафти, попри запровадження низки інвестиційних програм, зменшувалося. Було необхідно скасувати чи, принаймні обмежити “норму акцесії”, щоб збільшилися можливості нафтовиків інвестувати у виробництво. Наприкінці 1936 р. справою реформи нафтового права зайнявся заступник міністра промисловості і торгівлі Адам Розе. Для цього він створив спеціальну комісію. Уряд підготував новий проект гірничого нафтового закону. В ньому прописали кілька важливих змін для розвитку нафтовидобування, однак не розв’язали найважливішої проблеми. Знову пропонували лише зменшити “наділи брутто” в нових нафтових контрактах (до 5%) й продовжити на 25 років вже набуті нафтові права⁶³.

Влада надалі намагалася погодити реформу з підприємцями. В липні 1937 р. зініціювала нове обговорення цієї справи й отримала низку пропозицій. Однак, знову не вдалося домовитися про норми, на яких б ґрунтувалися зміни права⁶⁴. Водночас уряд не наважився самотійно, без погодження з нафтовиками

⁶⁰ Henryk Salomon de Friedberg, “Reforma naftowego ustawodawstwa górniczego”, *Przemysł naftowy*, No. 3, (1938): 57–59; “Postulaty przemysłu naftowego przedstawione na posiedzeniach Komisji Międzyministerjalnej dla zbadania spraw przemysłu naftowego w dniach 21 i 22 sierpnia 1936 r. we Lwowie”, *Przemysł naftowy*, No. 3, (1936): 101; Stanisław Schaetzel, “Przemysł naftowy na przełomie”, *Przemysł naftowy*, No. 1, (1937): 3; “Wiadomości bieżące”, *Przemysł naftowy*, No. 19, (1937): 494.

⁶¹ Іольський нафтовий експорт, акціонерне товариство, м. Львів, ЦДІАУЛ, ф. 284, оп. 1, спр. 18, арк. 10–11.

⁶² Andrzej Chabrzyk, “Organizacja kopalnictwa naftowego”, w książce *Historia polskiego przemysłu naftowego*, t. 2, red. Ryszard Wolwicz, (Brzozów, Kraków: Muzeum regionalne PTTK im. Adama Fastnachta w Brzozowie, 1995), 131; Henryk Salomon de Friedberg, “Reforma naftowego ustawodawstwa górniczego”, *Przemysł naftowy*, No. 3, (1938): 60–63; S. S., “Nowelizacja prawa górniczego-naftowego”, *Przemysł naftowy*, No. 21, (1937): 525–527; “Wiadomości bieżące”, *Przemysł naftowy*, No. 15, (1937): 386; Крайове нафтове товариство, м. Львів, ЦДІАУЛ, ф. 207, оп. 1, спр. 301, арк. 35–36.

⁶³ Józef Szlemiński, “Prawo naftowe”, *Nafta*, No. 12, (1937): 310–324.

⁶⁴ Józef Szlemiński, “Prawo naftowe”, *Nafta*, No. 12, (1937): 309–326; “Wiadomości bieżące”, *Nafta*, No. 9–10, (1937): 267–268; Крайове нафтове товариство, м. Львів, ЦДІАУЛ, ф. 207, оп. 1, спр. 1159, арк. 26–29, 36–40, 84, 134–148.

вирішити цю справу. Він лише запровадив низку змін правових норм, які мали полегшити стан справ у видобутку нафти. Зокрема, врегулювали спірні питання у взаємодії нафтовидобутку з власниками “наділів бруutto”. Фінансувати експлуатацію нафтового родовища власники землі не мали за законом, однак спірним залишалася їх участь в очищенні нафти-сирцю, її транспортуванні, страхуванні тощо. Витрачатися на це власники “наділів бруutto” не хотіли. Натомість, нафтовики від початку 1920-х рр. домагалися, щоб такі витрати розділити порівно. В нафтових контрактах, укладених до 1922 р., переважно прописували, що власники “наділів бруutto” мали повертати частину витрат нафтовиків, зокрема на очищення сирці нафти. Пізніше від цього вони почали відмовлятися: прописували в договорах, що всі кошти лягають на підприємців, чи взагалі не визначали, хто мав оплачувати такі витрати⁶⁵. Врешті, в червні 1934 р. Промисло-торгової палати у Львові на користь нафтовидобувних підприємств інтерпретувало деякі важливі для них норми. Зокрема, зобов’язала власників “наділів бруutto” спільно з нафтовидобувним підприємством витрачатися на очищення сирці ропи у випадку, якщо щось інше не прописано в нафтовому контракті; врегулювало проблему термінів сплати за використання нафтоносних земель⁶⁶.

Важливим для нафтовидобутку було й те, що в 1933 р. нормували укладення планів “гірничих полів” й нафтових шахт⁶⁷. Проте, лише на початку серпня 1939 р. Вище гірниче управління у Львові розпорядилося, щоб окружні гірничі управління навели лад з картами й документацією, що стосувалися нафтової промисловості. На той час багато документів загубили, інші були розкидані по архівах органів місцевого самоврядування⁶⁸.

В 1933 р. на деякий час держава ускладнила укладення нафтових контрактів, переклавши такий обов’язок на нотаріусів, що мало на цьому зналися. Раніше адвокати готували нафтові контракти, а нотаріус лише його підтверджував своїм підписом⁶⁹. Декрет президента від 3 листопада 1936 р. для пожвавлення

⁶⁵ Крайове нафтове товариство, м. Львів, ЦДІАУЛ, ф. 207, оп. 1, спр. 481, арк. 87, 89, 114; спр. 556, арк. 1–2; спр. 1102, арк. 2–3.

⁶⁶ Stanisław Schaetzel, “Granice uprawnień właściciele udziałów brutto”, *Przemysł naftowy*, No. 12, (1935): 367–369; Крайове нафтове товариство, м. Львів, ЦДІАУЛ, ф. 207, оп. 1, спр. 1073, арк. 37.

⁶⁷ “Rozporządzenie Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 4 marca 1933 r. o wykonywaniu pomiarów pól górniczych”, *Monitor Polski*, No. 57, poz. 72, (1933): 1–3; “Rozporządzenie Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 9 maja 1933 r. o podziale, przepisanej dla planów pól górniczych”, *Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej*, No. 64, poz. 483, (1933): 1162; “Rozporządzenie Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 9 maja 1933 r. o sporządzaniu planów pól górniczych”, *Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej*, No. 64, poz. 484, (1933): 1162–1164; “Rozporządzenie Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 9 maja 1933 r. o sporządzaniu planów kopalń”, *Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej*, No. 64, poz. 485, (1933): 1164–1166; Станіславське окружне гірниче управління, ДАІФО, ф. 47, оп. 1, спр. 82, арк. 57–70.

⁶⁸ Станіславське окружне гірниче управління, ДАІФО, ф. 47, оп. 1, спр. 88, арк. 45–46 зв.

⁶⁹ “Postulaty przemysłu naftowego”, *Przemysł naftowy*, No. 21, (1935): 633–634; “Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 27 października 1933 r. – Prawo o notarjacie”, *Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej*, No. 84, poz. 609, (1933): 1570–1583; Stanisław Schaetzel, “Zagadnienia fiskalne przemysłu naftowego”, *Przemysł naftowy*, No. 3, (1936): 90–91.

нафтовидобутку скасував обов'язкове нотаріальне підтвердження нафтових контрактів⁷⁰. Це трохи зменшило витрати нафтової промисловості. Проте, всі ці кроки не могли розв'язати головної проблеми. “Норма акцесії” продовжувала діяти, гальмуючи розвиток нафтовидобутку.

В середовищі підприємців нафтової промисловості не лише гостро дискутували про реформу нафтового гірничого права, але й відверто конфліктували. Найяскравішим прикладом цього може бути конфлікт одного з провідних польських нафтовиків С. Щепановського і Крайового нафтового товариства. В 1937 р. С. Щепановський на сторінках низки періодичних видань гостро розкритикував черговий урядовий проект реформи, звинувативши владу у порушенні “польської” власності в нафтовій промисловості, збільшенні можливостей іноземної експансії в галузь. Крайове нафтове товариство, яке попередньо погодило реформу з урядом, на засіданні Виділу 15 грудня 1937 р. накинулося на С. Щепановського, звинувачуючи його у навмисному збуренні суспільства. Конфлікт закінчився 31 березня 1938 р. виключенням С. Щепановського з числа членів товариства⁷¹. Нафтовик представляв польські нафтовидобувні фірми, які, побоювалися, що іноземці захоплять нерозвідані нафтоносні землі. В іноземних фірм було більше можливостей фінансувати розвідувальні роботи, а урядовий проект надавав преференції багатшим підприємствам. З іншого боку, уряд розумів, що необхідно за будь яку ціну збільшувати видобуток нафти, бо інакше Польща могла втратити “нафтову незалежність”.

В останні роки перед Другою світовою війною власники “наділів брутто” й селяни з нафтового родовища постійно підбурювали невеликі польські нафтовидобувні фірми, зауважуючи, що уряд спільно з іноземними концернами за допомогою реформи гірничого нафтового права хоче усунути їх з нафтової промисловості. Для пропаганди проти реформи вони друкували низку заміток в пресі, де під гаслом “у галичан хочуть відібрати нафтоносні землі” захищали “норму акцесії”⁷². Свої аргументи власники нафтоносних земель і “наділів брутто” підкріплювали чутками. Наприклад, їх український союз “Підойма” в грудні 1937 р. занепокоївся, що в Сеймі ухвалить нове нафтове право й позбавлять

⁷⁰ “Dekret Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 3 listopada 1936 r. o formie umów dotyczących praw wydobywania minerałów żywicznych”, *Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej*, No. 84, poz. 585, (1936): 1392; Крайове нафтове товариство, м. Львів, ЦДІАУЛ, ф. 207, оп. 1, спр. 1079, арк. 2–4.

⁷¹ “Machinacje kapitału zagranicznego. Bruttowcy i właściciele terenów naftowych zagrożeni”, *Nafta*, No. 12, (1937): 328–334; “Oświadczenie organizacyj Naftowych”, *Nafta*, No. 12, (1937): 327–328; “Oświadczenie Organizacji Naftowych”, *Przemysł naftowy*, No. 24, (1937): 620. Крайове нафтове товариство, м. Львів, ЦДІАУЛ, ф. 207, оп. 1, спр. 1060, арк. 6–7; спр. 1169, арк. 7–11, 15–15 зв; спр. 1285, арк. 9, 48; спр. 1376, арк. 7.

⁷² Karol Bohdanowicz, “Rzut oka wstecz oraz na dzisiejsze możliwości przemysłu naftowego w Polsce”, *Przemysł naftowy*, No. 10, (1938): 243–244; “Dyskusja nad ustawą górnico-naftowych”, *Przemysł naftowy*, No. 2, (1939): 48–51; “Wiadomości bieżące”, *Przemysł naftowy*, No. 4, (1938): 112.

“селян скромної користі, яка в кризові роки врятувала їх від голоду”. За чутками “Підойми” мали повністю скасувати “норму акцесії” (про це в урядових проектах тоді не йшлося – Р. М.), а селяни втратять доходи від “наділів брутто”, право користуватися якими вони вже “продали чи віддали своїм дочкам як придане”⁷³.

Реформа зайшла в глухий кут. Декларації про її необхідність, проголошені під час Десятого нафтового з’їзду (травень 1938 р.)⁷⁴ й численні обговорення на інших зібраннях⁷⁵ не пришвидшили змін гірничого нафтового права. Від березня 1938 р. до прихильників реформи доєдналися польські нафтовидобувні підприємства. Союз польських нафтових промисловців врешті решт усвідомив, що високі плати за “наділи брутто” їм загрожували більше, ніж ймовірність зростання іноземних капіталів у галицькому нафтовидобутку⁷⁶. Проте, й це не призвело до остаточної реалізації реформи. Селяни й власники “наділів брутто” висували все нові й нові вимоги. 1939 р. вони почали домагатися, щоб промисловець, який у них орендував землю сплачував за них податок від рент⁷⁷. Навесні 1939 р. підтриманий майже всією нафтовою промисловістю проект реформи гірничого нафтового права запропонували Сейму⁷⁸, однак до початку Другої світової війни його не встигли ухвалити.

Багато нафтоносних земель перебували в державній власності. В австрійський час ними розпоряджалось Міністерство рільництва. Після Першої світової війни ці справи перейняло Міністерство рільництва й державного майна (Ministerstwo Rolnictwa i Dóbr Państwowych)⁷⁹. Одразу з відродженням Польщі почали вести мову, щоб це передати Міністерству промисловості і торгівлі або ж Державне нафтове управління (Państwowy Urząd Naftowy) при Міністерстві фінансів⁸⁰. Однак, лише 13 вересня 1923 р. Міністерство промисловості і торгівлі почало узгоджувати всі справи, пов’язані з орендою і експлуатацією державних нафтоносних земель. При цьому воно зобов’язалося враховувати думку Міністерства рільництва і державного майна. Умови оренди визначав міністр

⁷³ Крайове нафтове товариство, м. Львів, ЦДІАУЛ, ф. 207, оп. 1, спр. 495, арк. 2–23в.

⁷⁴ Там само, спр. 1315, арк. 4.

⁷⁵ Там само, спр. 1283, арк. 26.

⁷⁶ “Nafta na falach demagogii”, *Nafta*, No. 1–3, (1938): 10–14; “Oświadczenie w sprawie zmian w ustawodawstwie naftowym”, *Nafta*, No. 1–3, (1938): 2; “Stanowisko Związku Przemysłowców Naftowych w sprawie nowelizacji ustawodawstwa naftowego”, *Nafta*, No. 1–3, (1938): 1; Józef Szlemiński, “Analiza sytuacji naftowej w związku z projektowanymi zmianami ustawodawczymi”, *Nafta*, No. 1–3, (1938): 2–10.

⁷⁷ Крайове нафтове товариство, м. Львів, ЦДІАУЛ, ф. 207, оп. 1, спр. 26.

⁷⁸ “Sprawa ustawy naftowej”, *Nafta*, No. 2–3, (1939): 48–52.

⁷⁹ Konrad Kowalewski, “Uruchomienie państwowych terenów naftowych”, *Przemysł naftowy*, No. 8, (1927): 193.

⁸⁰ *Komunikat Izby Pracodawców w przemyśle naftowym w Boryslawie*, No. 33, (1921): 1; Jan Nowak, “O potrzebie idei”, *Czasopismo naftowe*, No. 1, (1920): 3; “Z Państwowej Rady Naftowej”, *Przegląd naftowy*, No. 16, (1921): 321; Крайове нафтове товариство, м. Львів, ЦДІАУЛ, ф. 207, оп. 1, спр. 66, арк. 18. спр. 99, арк. 154; спр. 117, арк. 105.

промисловості і торгівлі, а кошти отримані з „наділів брутто” ділилися порівно між обома міністерствами⁸¹.

До Першої світової війни нафтоносні землі, що перебували в державній власності, експлуатували мало. В австрійський час достатньо видобували сирової нафти на приватних землях. Державні ґрунти тоді не залучали до нафтовидобутку. Після війни дуже швидко вичерпувалося головне бориславське нафтове родовище, тому влада почала більше звертати уваги на можливості державних нафтоносних земель⁸². Державна нафтова рада вже на першому своєму засіданні 19 серпня 1921 р. ініціювала передачу цих ґрунтів і польському, й іноземному капіталу для розвідок й видобутку сирової нафти. При цьому було важливо, щоб весь комплекс нафтоносних державних земель не опинився в руках однієї групи підприємців. Водночас їх частину Державна нафтова рада вважала за необхідне залишити державі як резерв⁸³. При цьому нафтовики зауважували, що, даючи в оренду державні нафтоносні землі потрібно було керуватися не фіскальними мотивами, а можливостями підприємця належно розробляти поклади цього бітуму⁸⁴.

Були ідеї продати ці землі, щоб покращити стан справ з державною валютою. Польські нафтові підприємці виступали проти таких ініціатив, оскільки державні нафтові землі могли б стати не лише джерелом істотних прибутків, але й підставою для санації польської валюти, якщо б вдалося їх вміло експлуатувати⁸⁵.

Державні нафтоносні землі розміщувалися на території протяжністю 300 км вздовж цілого Прикарпаття й складали від приблизно 263 тис. (цифра, яку дотримувався уряд) до понад 298 тис. га⁸⁶. Умовно їх поділяли на чотири комплекси: в добромільському і ліському повітах (8 544 га); дрогобицькому (11 822 га), долинському і калуському (89 241 га); коломийському, косівському, надвірнянському і печеніжинському повітах (154 000 га)⁸⁷.

⁸¹ “Kronika naftowa”, *Przemysł i handel*, No. 31, (1923): 443, No.40–41, (1923): 599; “Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 września 1923 r. w przedmiocie przekazania Ministrowi Przemysłu i Handlu załatwiania spraw związanych z dzierżawą i eksploatacją terenów naftowych, będących własnością Państwa”, *Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej*, No. 95, poz. 759. (1923): 1117.

⁸² St. Bartoszewicz, “Spadek produkcji ropy w Polsce i środki zabezpieczające”, *Przemysł i handel*, No. 22, (1922): 352.

⁸³ *Komunikat Izby Pracodawców w przemyśle naftowym w Boryslawie*, No. 21, (1921): 2; St. Olszewski, “Znaczenie państwowych terenów naftowych w Małopolsce”, *Przemysł i handel*, No. 19, (1922): 311; “Państwowa Rada Naftowa”, *Przegląd naftowy*, No. 13, (1921): 243, 246.

⁸⁴ Крайове нафтове товариство, м. Львів, ЦДІАУЛ, ф. 207, оп. 1, спр. 99, арк. 13.

⁸⁵ Władysław Szaynok, “Państwowe terena naftowe”, *Nafta*, No. 3, (1923): 33.

⁸⁶ Konrad Kowalewski, “Uruchomienie państwowych terenów naftowych”, *Przemysł naftowy*, No. 8, (1927): 193; St. Olszewski, “Znaczenie państwowych terenów naftowych w Małopolsce”, *Przemysł i handel*, No. 19, (1922): 311; Józef Schmid, “Państwowe tereny naftowe”, *Przemysł naftowy*, No. 4, (1926): 111; Władysław Szaynok, “Państwowe terena naftowe”, *Nafta*, No. 3, (1923): 33.

⁸⁷ Wł. Eminowicz, “Polskie państwowe tereny naftowe”, *Przemysł i handel*, No. 2, (1922): 20; Józef Schmid, “Państwowe tereny naftowe”, *Przemysł naftowy*, No. 4, (1926): 111.

Початку експлуатації державних нафтових теренів заважала низка перешкод. По перше, не було укладено карт нафтоносних земель, які були в державній власності. В австрійський час їх відсутність пояснювали військовою таємницею. Після війни перші спроби їх укласти здійснив Союз польських нафтових промисловців, видавши власним коштом літографічну мапу для огляду всіх державних нафтоносних земель. Проте, цих заходів було недостатньо й нафтовики пропонували, щоб дослідженням нафтоносних державних земель зайнявся Державний Геологічний Інститут (Państwowy Instytut Geologiczny)⁸⁸, Довгий час такі дослідження не проводилися, бо бракувало необхідних фінансів⁸⁹. По друге, умови контрактів на експлуатацію державних нафтових земель, які уряд пропонував підприємцям, надавали владі надто багато повноважень, відлякували потенційних інвесторів. Наприклад, Міністерство промисловості і торгівлі отримало право визначати розмір додаткових плат за оренду цих ґрунтів; зобов'язувало їх використовувати лише для видобутку сирої ропи; продавало деревину з територій, де споруджували нафтові шахти⁹⁰.

З цих причин було мало бажаючих орендувати державні нафтоносні землі. В половині 1922 р. розробили перші проекти договорів оренди державних нафтоносних земель. Передбачили, що оренда одній особі для досліджень й пізніше буріння мала бути в межах приблизно 2 тис. га, які орендар міг собі сам обрати. На його прохання держава могла надати додаткові 2 тис. га, які вже обирала сама. Визначили час, протягом якого мали відбуватися розвідувальні й видобувні роботи на орендованих підприємцем державних нафтоносних землях. Запропонували визначати в контрактах уряду з нафтовиками 10% “наділ бруто” й 25-річний термін дії. Після того передбачили можливість продовжити їх чинність ще на 15 років, збільшивши на 30–50% “наділи бруто”⁹¹. Нафтовики, на нашу думку слушно, домагалися, щоб для орендарів державних земель встановили легші умови, ніж вони діяли на приватних, зокрема зменшити виплати державі. Зважаючи на необхідність проводити на державних нафтоносних землях пошукові роботи, вони пропонували збільшити площу, яку могла орендувати одна особа; укладати контракти на довші терміни. Це мусіло пожвавити інтерес до розробки покладів нафти на державних землях⁹².

Зрештою, 17 квітня 1923 р. в Міністерстві промисловості і торгівлі обговорили умови нафтових контрактів й вирішили їх полегшувати, зважаючи на те, що ці

⁸⁸ Jan Nowak, “O potrzebie idei”, *Czasopismo naftowe*, No. 1, (1920): 3; Władysław Szaynok, “Państwowe terena naftowe”, *Nafta*, No.3, (1923): 34.

⁸⁹ Konrad Kowalewski, “Uruchomienie państwowych terenów naftowych”, *Przemysł naftowy*, No.8, (1927): 193.

⁹⁰ Władysław Szaynok, “Państwowe terena naftowe”, *Nafta*, No. 3, (1923): 34–35.

⁹¹ “Kronika naftowa”, *Przemysł i handel*, No. 30, (1922): 455; Крайове нафтове товариство, м. Львів, ЦДІАУЛ, ф. 207, оп. 1, спр. 115, арк. 2–3.

⁹² Konrad Kowalewski, “Uruchomienie państwowych terenów naftowych”, *Przemysł naftowy*, No. 8, (1927): 195; St. Bartoszewicz, “Spadek produkcji ropy w Polsce i środki zabezpieczające”, *Przemysł i handel*, No. 22, (1922): 353.

території були не розвідані й підприємець мусів багато інвестувати в ризиковане пошукове буріння перед тим як міг отримати якийсь прибуток. Одночасно уряд на прохання польської промисловості зобов'язався так прописувати умови нафтових контрактів, щоб не допустити проникнення в державні нафтові терени посередників, як це вже мало місце на приватних землях⁹³. У результаті умови, які розробило Міністерство промисловості і торгівлі полегшили, якщо підприємець брав на себе обов'язок проводити на них геологічні дослідження. Однак, уряд забезпечив собі право після розвідувальних робіт на половину “нафтового поля” на державних землях, які орендар розробляв⁹⁴. Такого підходу щодо оренди державних нафтоносних земель домагалися нафтовики. Було важливо, щоб на цих територіях (здебільшого нерозвіданих) організовували геологічні дослідження й проводили пошукове буріння. Це був один із шляхів збільшити нафтовидобуток в Польщі⁹⁵.

Попри постійні обговорення засадничих умов нафтових договорів, остаточної їх схеми не вдалося узгодити. Контракти на оренду державних нафтоносних земель вдосконалювали постійно. Промисловці неодноразово пропонували для цього сформувати спеціальні комісії, куди б входили геологи й нафтовики⁹⁶.

Умови користування нафтоносними землями, які були у державній власності, були для промисловців не легші, ніж приватними. Держава на повну користувалася “нормою акцесії”. Нафтова промисловість в листопаді 1935 р. домагалася знизити розміри “наділів бруто” на таких територіях, бо землевласники часто брали приклад з уряду й встановлювали такі ж високі плати за оренду свої ґрунтів⁹⁷. Зрештою наприкінці цього року почали зменшувати “наділи бруто” на державних нафтоносних землях до 5–8%, що влаштовувало нафтовидобувну промисловість⁹⁸.

На загал, промисловці орендували не багато державних нафтоносних земель. В австрійський час договорів про це з нафтовиками уряд уклав дуже мало⁹⁹. Після перегляду давніх австрійських угод деякі з них визнав польський уряд, решту розірвали¹⁰⁰.

⁹³ “Państwowe tereny naftowe”, *Nafta*, No. 4, (1923): 58–59; Крайове нафтове товариство, м. Львів, ЦДІАУЛ, ф. 207, оп. 1, спр. 99, арк. 24.

⁹⁴ “Przemysł naftowy”, *Przemysł i handel*, No. 37, (1925): 1244–1245; Józef Schmid, “Państwowe tereny naftowe”, *Przemysł naftowy*, No. 4, (1926): 111–112.

⁹⁵ Спілка польських нафтопромисловців, кооператив з обмеженою відповідальністю, м. Львів, ЦДІАУЛ, ф. 219, оп. 1, спр. 220, арк. 63в.

⁹⁶ Konrad Kowalewski, “Uruchomienie państwowych terenów naftowych”, *Przemysł naftowy*, No. 8, (1927): 195; “Postulaty przemysłu naftowego przedłożone Komisji Międzyministerjalnej dla spraw przem. Naftowego dn. 21 i 22. I. 1936 r.”, *Nafta*, No. 2, (1936): 59; Крайове нафтове товариство, м. Львів, ЦДІАУЛ, ф. 207, оп. 1, спр. 73, арк. 21; спр. 99, арк. 54; спр. 1082, арк. 18.

⁹⁷ “Postulaty przemysłu naftowego”, *Przemysł naftowy*, No. 21, (1935): 629.

⁹⁸ Крайове нафтове товариство, м. Львів, ЦДІАУЛ, ф. 207, оп. 1, спр. 950, арк. 3.

⁹⁹ St. Świętochowski, “Państwowe przedsiębiorstwa górniczo-hutnicze”, *Przemysł i handel*, No. 11, (1924): 297.

¹⁰⁰ “Przemysł naftowy”, *Przemysł i handel*, No. 37, (1925): 1244.

Коли Міністерство промисловості і торгівлі у вересні 1923 р. перейняло управління державними нафтоносними землями, то не значно зросло число угод про їх оренду. До кінця 1924 р. уклали лише 14 нових угод на території приблизно 8 282 га, з чого на т. зв. “пошукові контракти” (на території, де було необхідно проводити геологічні дослідження і пошукове буріння) припадало приблизно 7 156 га (загальна площа державних нафтових теренів за підрахунками уряду складала 263 716 га)¹⁰¹. До кінця 1925 р. уряд віддав в оренду вже 12 524 га, з чого на пошукові контракти припадало 10 428 га¹⁰².

Такі невеликі площі нафтоносних земель, які уряд орендував нафтовій промисловості не могли істотно вплинути на стан справ галузі. В 1927 р. через зменшення видобутку сирої нафти, активніше ініціювали, щоб держава віддавала свої нафтові землі для експлуатації¹⁰³. З цим в погодився міністр промисловості і торгівлі Е. Кв’ятковський¹⁰⁴. В результаті держава почала надавати підприємцям можливість експлуатувати більше відкритих нафтоносних земель¹⁰⁵. Попросту нафтовики не хотіли витрачати зусиль і коштів на розробку незвіданих ґрунтів. За цю справу в міру можливостей поступово бралася держава.

THE PROBLEM OF OWNERSHIP AND LEASE OF OIL-BEARING LANDS IN INTERWAR POLAND

Roman MASYK

Ivan Franko National University of Lviv
Department of Local History
1, Universytetska str., Lviv, 79000, Ukraine
e-mail: roman.masyk@lnu.edu.ua
ORCID: 0000-0003-4969-7702

The article’s primary objective is to examine the ownership of oil-bearing lands in interwar Poland, where these territories were predominantly privately owned, though the state held some areas where crude oil extraction was possible. The central thesis posits that during the interwar period, the recognition of landowners’ primacy in controlling oil reserves contributed significantly to the decline of the Galician oil industry. Following World War I, the Polish authorities were tasked with restructuring the ownership of mineral deposits, including oil, to align with the post-war realities. Under Austrian oil law, oil deposits were subject to the “norm of accession,” which allowed landowners to either extract oil themselves or transfer these rights to third parties in exchange for financial compensation. Over time, speculative markets for oil extraction rights emerged, driving up the cost of crude oil production, with

¹⁰¹ “Przemysł naftowy”, *Przemysł i handel*, No. 37, (1925): 1245.

¹⁰² “Przemysł naftowy”, *Przemysł i handel*, No. 8, (1926): 221.

¹⁰³ Konrad Kowalewski, “Uruchomienie państwowych terenów naftowych”, *Przemysł naftowy*, No. 8, (1927): 193.

¹⁰⁴ “Przemysł naftowy”, *Przemysł i handel*, No. 10, (1927): 300.

¹⁰⁵ Konrad Kowalewski, “Uruchomienie państwowych terenów naftowych”, *Przemysł naftowy*, No. 8, (1927): 193.

landowner payments sometimes comprising up to a quarter of total production expenses. This practice was unique to Poland in the post-war context and severely hampered the competitiveness of Polish oil companies in foreign markets.

Given the dramatic decline in crude oil production after the First World War and the urgent need to finance new exploration efforts, a transformation in the ownership structure of oil-bearing lands became imperative. This necessitated abandoning the “norm of accession”. Two main approaches to reform were considered: the first was the establishment of a “regal” system, where the state would hold exclusive rights to oil deposits; the second involved the introduction of “mining freedom,” whereby any entity could engage in oil extraction under state regulation and permitting.

Immediately after Poland regained independence, the government sought to depart from the “norm of accession”. In 1919, the Ministry of Industry and Trade initiated an in-depth analysis of oil law, and the Chamber of Industry and Commerce in Lviv began efforts to codify oil legislation. In 1921, the Krai Oil Society proposed changes to oil law, and by 1924, the State Oil Council had commissioned the preparation of legislative drafts. Although the idea of adopting the “norm of mining freedom” received broad support from the oil industry and the government, it faced substantial resistance from landowners, backed by a powerful lobby. Additionally, the Ministry of Justice raised concerns regarding restrictions on landowners’ rights stemming from earlier oil contracts, further complicating reform efforts. Despite the Ministry of Industry and Trade’s commitment to reform, by the late 1920s, landowners had successfully stalled any significant change. Although minor adjustments to mining law were implemented in the 1930s, including the reduction of fees for the use of oil-bearing lands, landowners retained the right of first refusal over crude oil deposits.

In addition to privately-owned lands, many oil-bearing territories were state-owned. Prior to World War I, these state-owned lands were largely underutilized due to the sufficient supply of crude oil from private lands during the Austrian era. However, as the major Boryslav oil field faced depletion after the war, state-owned oil lands garnered increased attention. Proposals to sell these lands were raised as a potential solution to improve the national currency. However, these initiatives were met with opposition from Polish oil entrepreneurs, who recognized the potential profitability of state-owned lands and their potential contribution to the national economy if managed effectively.

Several obstacles impeded the exploitation of state-owned oil lands. Foremost among these was the lack of detailed maps of state-owned oil-bearing lands, a consequence of military secrecy during the Austrian period. Furthermore, the conditions imposed by the state on the use of these lands were no more favorable to industrialists than those applied to private lands, as the state continued to enforce the “norm of accession”. As a result, oil companies were reluctant to invest in the development of unexplored state-owned lands, leaving the state to gradually take on this responsibility as resources permitted.

Keywords: oil industry, oil law, land tenure, Eastern Galicia, interwar Poland.

REFERENCES

- “III. Doroczny Zjazd Naftowy w Drohobyczu”, *Przemysł naftowy*, No. 20, (1929): 617–622. (in Polish).
- “IV. Zjazd Naftowy we Lwowie”, *Nafta*, No. 11–12, (1930): 343–346. (in Polish).
- “Aktualne sprawy przemysłu naftowego. Posiedzenie Wydziału Krajowego Towarzystwa Naftowego”, *Przemysł naftowy*, No. 18, (1930): 412–414. (in Polish).
- “Ankieta w sprawie nowej ustawy naftowej”, *Nafta*, No. 8–9, (1930): 240. (in Polish).
- b. w., “Państwo a nafta”, *Nafta*, No. 1, (1924): 1–5. (in Polish).
- Bartoszewicz, St. “Spadek produkcji ropy w Polsce i środki zabezpieczające”, *Przemysł i handel*, No. 22, (1922): 352–353. (in Polish).
- Bielski, Zygmunt. “W sprawie kodyfikacji ustawodawstwa naftowego”, *Przemysł naftowy*, No. 6, (1930): 125–128. (in Polish).

- Bohdanowicz, Karol. "Projekt nowej ustawy górnico-naftowej w stosunku do geologicznych i technicznych właściwości złóż ropnych", *Przemysł naftowy*, No. 3, (1935): 62–73. (in Polish).
- Bohdanowicz, Karol. "Rzut oka wstecz oraz na dzisiejsze możliwości przemysłu naftowego w Polsce", *Przemysł naftowy*, No. 10, (1938): 242–246. (in Polish).
- Chabrzyk, Andrzej. "Organizacja kopalnictwa naftowego", w książce *Historia polskiego przemysłu naftowego*, t. 2, red. Ryszard Wolłowicz, (Brzozów, Kraków: Muzeum regionalne PTTK im. Adama Fastnachta w Brzozowie, 1995), 129–147. (in Polish).
- "Dekret Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 3 listopada 1936 r. o formie umów dotyczących praw wydobywania minerałów żywicznych", *Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej*, No. 84, poz. 585, (1936): 1392. (in Polish).
- Dr. Barchasz. "O nowelę naftową", *Przegląd naftowy*, No. 14, (1921): 271–273. (in Polish).
- "Drobne wiadomości", *Przemysł naftowy*, No. 1, (1926): 24. (in Polish).
- Dunka de Sajo, Władysław. "Nowe prawo naftowe", *Nafta*, No. 10, (1930): 283–286. (in Polish).
- "Dyskusja nad ustawą górnico-naftowych", *Przemysł naftowy*, No. 2, (1939): 48–51. (in Polish).
- Eminowicz, Wł. "Polskie państwowe tereny naftowe", *Przemysł i handel*, No. 2, (1922): 20. (in Polish).
- Fabiański, Julian. *Akcesja czy regale w przyszłej ustawie naftowej?* Lwów: "Drukarnia Lwowska", 1926. (in Polish).
- Halyske-Karpatske naftowe aktsionerne tovarystvo, m. Lviv, Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy, m. Lviv, Fond 242, Series 1, File 2. (in Polish).
- Kielski, Alfred. "Kodyfikacja polskiego prawa naftowego jako postulat jubileuszowy", *Przemysł naftowy*, No. jubileuszowy wydany z okazji 50-lecia Krajowego Towarzystwa Naftowego, (1929): 323–326. (in Polish).
- Kielski, Alfred, "Problemy polskiego prawa naftowego", *Przemysł naftowy*, No. 3, (1931): 56–62. (in Polish).
- Komunikat Izby Pracodawców w przemyśle naftowym w Boryslawie*, No. 22, 33, (1921). (in Polish).
- Kontsern frantsuzkykh naftovykh promyslovykh tovarystv "Malopolshcha", m. Lviv, Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy, m. Lviv, Fond 225, Series 4, File 92. (in Polish).
- Kowalewski, Konrad, "Uruchomienie państwowych terenów naftowych", *Przemysł naftowy*, No. 8, (1927): 193–196. (in Polish).
- Kraiove naftowe tovarystvo u Lvovi, Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy, m. Lviv, Fond 207, Series 1, File 26, 66, 73, 99, 115, 117, 150, 191, 241, 252, 253, 269, 301, 313, 321, 359, 394, 403, 481, 495, 497, 556, 739, 746, 950, 1060, 1169, 1073, 1102, 1079, 1082, 1159, 1283, 1285, 1315, 1376. (in Polish).
- "Kronika bieżąca", *Przemysł naftowy*, No. 8, (1928): 212–213. (in Polish).
- "Kronika naftowa", *Przemysł i handel*, No. 30, (1922): 455–456; No. 31, (1923): 443; No. 40–41, (1923): 599–600; No. 21, (1924): 608–611; No. 25, (1924): 758; No. 28, (1924): 805–806. (in Polish).
- "Machinacje kapitału zagranicznego. Bruttowcy i właściciele terenów naftowych zagrożeni", *Nafta*, No. 12, (1937): 328–334. (in Polish).
- Majewski, Zenon. "Czy, kiedy i jakiej potrzeba zmiany ustawy naftowej?", *Przemysł naftowy*, No. 20, (1928): 558–561, No. 21, (1928): 596–601. (in Polish).

- Majewski, Zenon. "Uwagi na temat kodyfikacji ustawy naftowej", *Przemysł naftowy*, No. 12, (1927): 322–324. (in Polish).
- Materjały do Ankiety w sprawie kodyfikacji polskiego prawa naftowego*. (Lwów: nakładem Krajowego towarzystwa naftowego, 1927). (in Polish).
- "Memorjał do P. Ministra Przemysłu i Handlu w sprawie zmiany ustawodawstwa naftowego", *Nafta*, No. 10, (1930): 280–283. (in Polish).
- "Nafta na falach demagogii", *Nafta*, No. 1–3, (1938): 10–14. (in Polish).
- Naftovyj kontsern "Dombrova", tovarystvo z obmezheniou vidpovidalnistiu, m. Lviv, Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy, m. Lviv, Fond 235, Series 1, File. 25. (in Polish).
- Naftovyj kontsern "Premier" i "Naftowy przemysł Małopolski", Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy, m. Lviv, Fond 255, Series 1, File 238. (in Polish).
- Nowak, Jan. "O potrzebie idei", *Czasopismo naftowe*, No. 1, (1920): 2–4. (in Polish).
- "Obrady IV. Zjazdu naftowego we Lwowie", *Przemysł naftowy*, No. 25, (1930): 615–621. (in Polish).
- "Ogólne wytyczne polityki naftowej. Dalszy ciąg przemówienia inż. S. Szczepanowskiego na ankiecie naftowej 28 lutego 1927 r.", *Nafta*, No. 4, (1927): 49–51. (in Polish).
- Olszewski, St. "Znaczenie państwowych terenów naftowych w Małopolsce", *Przemysł i handel*, No. 19, (1922): 310–312. (in Polish).
- "Opinia Izby Przemysłowo-Handlowej we Lwowie o nowym projekcie ustawy naftowej", *Przemysł naftowy*, No. 18, (1933): 483–488. (in Polish).
- "Opinia Izby Przemysłowo-Handlowej we Lwowie o nowym projekcie ustawy naftowej. Referat Wicedyrektora Izby Dra F. Wachtla", *Nafta*, No. 10, (1933): 179–186. (in Polish).
- "Oświadczenie organizacji naftowych", *Przemysł naftowy*, No. 24, (1937): 620. (in Polish).
- "Oświadczenie organizacji naftowych", *Nafta*, No. 12, (1937): 327–328. (in Polish).
- "Oświadczenie w sprawie zmian w ustawodawstwie naftowym", *Nafta*, No. 1–3, (1938): 2. (in Polish).
- "Państwowa Rada Naftowa", *Przegląd naftowy*, No. 13, (1921): 243–249. (in Polish).
- "Państwowe tereny naftowe", *Nafta*, No. 4, (1923): 58–59. (in Polish).
- Polski naftowy eksport, akcjonierne tovarystvo, m. Lviv, Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy, m. Lviv, Fond 284, Series 1, File 18. (in Polish).
- "Postulaty przemysłu naftowego przedłożne Komisji Międzyministerjalnej dla spraw przem. naftowego dn. 21 i 22. I. 1936 r.", *Nafta*, No. 2, (1936): 58–64. (in Polish).
- "Postulaty przemysłu naftowego przedstawione na posiedzeniach Komisji Międzyministerjalnej dla zbadania spraw przemysłu naftowego w dniach 21 i 22 sierpnia 1936 r. we Lwowie", *Przemysł naftowy*, No. 3, (1936): 101–106. (in Polish).
- "Postulaty przemysłu naftowego", *Przemysł naftowy*, No. 21, (1935): 627–638. (in Polish).
- "Przemysł naftowy", *Polska gospodarcza*, No. 46, (1930): 2016; No. 4, (1932): 110. (in Polish).
- "Przemysł naftowy", *Przemysł i handel*, No. 37, (1925): 1243–1245; No. 8, (1926): 221–222; No. 10, (1927): 299; No. 49, (1927): 1702–1705; No. 51, (1927): 1799–1800. (in Polish).
- "Refleksje", *Nafta*, No. 8–9, (1930): 213–224. (in Polish).
- "Reforma prawa naftowego na IV. Zjeździe Naftowym we Lwowie", *Nafta*, No. 11–12, (1930): 341–342. (in Polish).
- Rosenberg, Marjan, "Kodyfikacja prawa naftowego a obcy kapitał", *Nafta*, No. 1, (1930): 10–20. (in Polish).

- “Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 września 1923 r. w przedmiocie przekazania Ministrowi Przemysłu i Handlu załatwiania spraw związanych z dzierżawą i eksploatacją terenów naftowych, będących własnością Państwa”, *Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej*, No. 95, poz. 759. (1923): 1117. (in Polish).
- “Rozporządzenie Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 4 marca 1933 r. o wykonywaniu pomiarów pól górniczych”, *Monitor Polski*, No. 57, poz. 72, (1933): 1–3. (in Polish).
- “Rozporządzenie Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 9 maja 1933 r. o podziale, przepisanej dla planów pól górniczych”, *Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej*, No. 64, poz. 483, (1933): 1162. (in Polish).
- “Rozporządzenie Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 9 maja 1933 r. o sporządzaniu planów pól górniczych”, *Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej*, No. 64, poz. 484, (1933): 1162–1164. (in Polish).
- “Rozporządzenie Ministra Przemysłu i Handlu z dnia 9 maja 1933 r. o sporządzaniu planów kopalń”, *Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej*, No. 64, poz. 485, (1933): 1164–1166. (in Polish).
- “Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 27 października 1933 r. – Prawo o notariacie”, *Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej*, No. 84, poz. 609, (1933): 1570–1583. (in Polish).
- “Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 29 listopada 1930 r. – Prawo górnicze”, *Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej*, No. 85, poz. 654, (1930): 1155–1194. (in Polish).
- S. S. “Kodyfikacja polskiego prawa naftowego”, *Przemysł naftowy*, No. 16, (1933): 437–441. (in Polish).
- S. S. “Niejasna sytuacja”, *Przemysł naftowy*, No. 5, (1933): 121–122. (in Polish).
- S. S. “Nowelizacja prawa górniczo-naftowego”, *Przemysł naftowy*, No. 21, (1937): 525–527. (in Polish).
- S. S. “Nowy projekt polskiej ustawy naftowej”, *Przemysł naftowy*, No. 17, (1933): 457–465. (in Polish).
- Salomon de Friedberg, Henryk. “Polityka naftowa rządu w 1927 r.”, *Przemysł i handel*, No. 2, (1928): S. 47–49. (in Polish).
- Salomon de Friedberg, Henryk. “Reforma naftowego ustawodawstwa górniczego”, *Przemysł naftowy*, No. 3, (1938): 57–63. (in Polish).
- Schaetzel, Stanisław. “Granice uprawnień właścicieli udziałów brutto”, *Przemysł naftowy*, No. 12, (1935): 366–369. (in Polish).
- Schaetzel, Stanisław. “Obecna sytuacja przemysłu naftowego”, *Przemysł naftowy*, No. 7, (1933): 185–191. (in Polish).
- Schaetzel, Stanisław. “Przemysł naftowy na przełomie”, *Przemysł naftowy*, No. 1, (1937): 1–3. (in Polish).
- Schaetzel, Stanisław. “Zagadnienia fiskalne przemysłu naftowego”, *Przemysł naftowy*, No. 3, (1936): 83–91. (in Polish).
- Schätzel, Stanisław. “Nowe prawo górnicze”, *Przemysł naftowy*, No. 1, (1931): 6–11. (in Polish).
- Schmid, Józef. “Państwowe tereny naftowe”, *Przemysł naftowy*, No. 4, (1926): 111–112. (in Polish).
- Shaetze, St. “O dyskusji w sprawach gospodarczych”, *Przemysł naftowy*, No. 22, (1930): 496–497. (in Polish).
- Sokołowski, Mikołaj, “W sprawie ustawy naftowej”, *Przemysł i handel*, No. 26, (1922): 402–403. (in Polish).

- Spilka Polskykh Naftovykh Promyslovtsiv, kooperativ z obmezheniou vidpovidalnistiu, m. Lviv, Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy, m. Lviv, Fond 219, Series 1, File 112, 220, 274. (in Ukrainian).
- “Sprawa ustawy naftowej”, *Nafta*, No. 2–3, (1939): 48–52. (in Polish).
- Stanisłavske okruzhne hirnyche upravlinnia, Derzhavnyi arkhiv Ivano-Frankivskoi oblasti, Fond 47, Series 1, File 39, 42, 49, 82, 88. (in Ukrainian).
- “Stanowisko grupy czysto kopalnianej w sprawie projektu nowej Naftowej Ustawy Górniczej”, *Nafta*, No. 8–9, (1933): 150–153. (in Polish).
- “Stanowisko Związku Przemysłowców Naftowych w sprawie nowelizacji ustawodawstwa naftowego”, *Nafta*, No. 1–3, (1938): 1. (in Polish).
- Strzetelski, Jerzy, “Kraje wydobywające ropę, a Polska”, *Nafta*, No. 10, (1930): 261–280. (in Polish).
- Strzetelski, Józef, “Rozważania związane z kodyfikacją prawa naftowego w Polsce”, No. 11–12, (1930): 306–325. (in Polish).
- Szaynok, Władysław, “Państwowe terena naftowe”, *Nafta*, No. 3, (1923): 33–35. (in Polish).
- Szaynok, Władysław, “Zmiana polskiej ustawy naftowej”, *Nafta*, No. 5, (1925): 65–67. (in Polish).
- Szlemiński, Józef, “Analiza sytuacji naftowej w związku z projektowanymi zmianami ustawodawczymi”, *Nafta*, No. 1–3, (1938): 2–10. (in Polish).
- Szlemiński, Józef, “Prawo naftowe”, *Nafta*, No. 12, (1937): 309–327. (in Polish).
- Szlemiński, Józef, “W przededniu zmiany ustawodawstwa naftowego”, *Nafta*, No. 10, (1933): 173–179. (in Polish).
- Szydłowski, Marjan, “Pogląd na sytuację w przemyśle naftowym”, *Nafta*, No. 2, (1930): 73–85. (in Polish).
- Świętochowski, St. “Państwowe przedsiębiorstwa górniczo-hutnicze”, *Przemysł i handel*, No. 11, (1924): 292–298. (in Polish).
- T.-z., “Dokoła ustawy naftowej”, *Przemysł naftowy*, No. 18, (1933): 492–493. (in Polish).
- “Ustawa z dnia 18 marca 1932 r. w sprawie regulowania stosunków w przemyśle naftowym”, *Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej*, No. 30, poz. 306, (1932): 509–510. (in Polish).
- “W owalu dyskusji na temat kodyfikacji prawa naftowego”, *Nafta*, No. 11–12, (1930): 297–305. (in Polish).
- “Wiadomości bieżące”, *Nafta*, No. 3, (1928): 52 – 56; No. 8–9; (1933): 164–167; No. 9–10, (1937): 267–269. (in Polish).
- “Wiadomości bieżące”, *Przegląd naftowy*, No. 6, (1921): 121–126. (in Polish).
- “Wiadomości bieżące”, *Przemysł naftowy*, No. 20, (1930): 456–458; No. 4, (1931): 102–103; No. 4, (1932): 107–109; No. 17, (1933): 478–479; No. 20, (1933): 554–556; No. 15, (1937): 386; No. 19, (1937): 494–496; No. 4, (1938): 112. (in Polish).
- Wojciechowski, Bronisław, “Czyją własnością są brutta naftowe?” *Nafta*, No. 2, (1923): 20–23. (in Polish).
- “Z dyskusji nad kodyfikacją prawa naftowego”, *Nafta*, No. 2, (1930): 47–52. (in Polish).
- “Z Państwowej Rady Naftowej”, *Przegląd naftowy*, No. 16, (1921): 318–321. (in Polish).
- “Z prac nad ustawodawstwem naftowym”, *Przemysł naftowy*, No. 22, (1927): 625–626. (in Polish).
- “Z tematów zjazdowych”, *Przemysł naftowy*, No. 24, (1930): 596–601. (in Polish).